[https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7\(7\)-175-188](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2021-7(7)-175-188)

Оксана Прокопишин

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування, заступник завідувача кафедри з наукової роботи, Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-7027-3499>

Галина Пушак

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки Навчально-наукового інституту адміністрування та післядипломної освіти, Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-2487-8374>

Наталія Трушкіна

кандидат економічних наук, член-кореспондент Академії економічних наук України, дійсний член Центру українсько-європейського наукового співробітництва, старший науковий співробітник відділу проблем регуляторної політики та розвитку підприємництва, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ КЛАСТЕРНИХ СТРУКТУР В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСУ ЕКОНОМІЧНИХ РАЙОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано й узагальнено європейський досвід формування й функціонування кластерних структур в аграрній сфері, які є потужним засобом та можливістю для структурних інституційних змін у національних і регіональних економіках країн світу. Виконано статистичний аналіз основних показників функціонування суб'єктів господарювання в аграрній сфері в економічних районах України з урахуванням регіональної специфіки. Запропоновано організаційно-економічний механізм управління розвитком агрокластерів в економічних районах України, впровадження якого сприятиме одержанню синергетичного (економічного, соціального, екологічного) ефекту за рахунок: підвищення рівня інвестиційної

привабливості територій; збільшення надходжень до бюджетів (обласного, місцевих) у результаті формування якісно нової моделі регіональної економіки, зміцнення конкурентних переваг областей і підвищення економічної спроможності територіальних громад в умовах децентралізації; зниження витрат на організацію логістичної діяльності через зменшення транспортної складової у вартості послуг; збільшення обсягів вантажоперевезень аграрної продукції і вантажообігу різних видів транспорту; створення нових робочих місць і зростання рівня зайнятості в аграрному секторі; поліпшення екологічного стану сільських територій і зростання рівня їх екологічної безпеки.

Ключові слова: регіональна економіка, економічний район, агропромисловий комплекс, кластеризація, кластерний підхід, кластерна ініціатива, кластерна модель, агрокластер, логістична діяльність, показники розвитку, тенденції, оцінювання, організаційно-економічний механізм, управління розвитком кластерної структури, синергетичний ефект.

Oksana Prokopyshyn

*Ph.D. (Economics), Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
Deputy Head of the Department of Research,
Lviv National Agrarian University
Dublyany, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-7027-3499>*

Halyna Pushak

*Ph.D. (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Theoretical and Applied Economics of the Educational and Scientific Institute
of Administration and Postgraduate Education,
National University "Lviv Polytechnic", Lviv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-2487-8374>*

Nataliia Trushkina

*Ph.D. (Economics), Corresponding Member of the Academy of Economic Sciences
of Ukraine, Full Member of a Scientific Organisation "The Center for Ukrainian
and European Scientific Cooperation", Senior Research Fellow of the Department
of Regulatory Policy and Entrepreneurship Development, Institute of Industrial
Economics of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0002-6741-7738>*

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF MANAGEMENT OF CLUSTER STRUCTURES DEVELOPMENT IN AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF ECONOMIC DISTRICTS OF UKRAINE

Abstract. The article analyzes and summarizes the European experience of formation and functioning of cluster structures in the agricultural sector, which are a powerful tool and opportunity for structural institutional changes in national and regional economies. A statistical analysis of the main indicators of the functioning of economic entities in the agricultural sector in the economic regions of Ukraine, taking into account regional specifics. The organizational and economic mechanism of management of development of agricultural clusters in economic regions of Ukraine is offered, introduction of which will promote reception of synergetic (economic, social, ecological) effect at the expense of: increase of level of investment attractiveness of territories; increase of revenues to budgets (regional, local) due to formation of qualitatively new model of regional economy, strengthening of competitive advantages of areas and increase of economic capacity of territorial communities in the conditions of decentralization; reduction of costs for the organization of logistics activities by reducing the transport component in the cost of services; increase in volumes of cargo transportation of agricultural products and cargo turnover of different types of transport; creation of new jobs and growth of employment in the agricultural sector; improving the ecological condition of rural areas and increasing the level of their ecological safety.

Keywords: regional economy, economic district, agro-industrial complex, clustering, cluster approach, cluster initiative, cluster model, agro-cluster, logistics activity, development indicators, tendencies, evaluation, organizational-economic mechanism, cluster structure development management, synergetic effect.

Постановка проблеми. На даний час кластерні утворення визнано однією з найефективніших форм мережевого партнерства в епоху глобалізації, цифровізації та економіки знань. При цьому процеси глобалізації підсилюють роль кластерів в економіці різних країн світу і сприяють їх подальшому функціонуванню. Ці структури стали свого роду «драйвером» економіки, що задає сучасний вектор розвитку глобальної екосистеми та логістичних мереж.

Міжнародна практика переконливо доводить ефективність створення й розвитку різних видів кластерів, у тому числі в агропромисловому сектору. Так, третина компаній, які працюють у межах кластерів, мають тенденцію стабільного зростання рівня зайнятості. Дослідження в США показують, що нові бізнеси формуються і прогресують швидше саме у кластерних структурах.

Варто відмітити, що на сьогодні формування кластерів стало важливою частиною державної політики країн-членів Європейського Союзу. У

стратегічних документах «Європейський Кластерний Меморандум» (2008 р.) і «Віденський Маніфест Кластеризації» (2012 р.) зазначено, що кластерний розвиток є ключовим механізмом підвищення конкурентоспроможності економіки країн-членів ЄС, який визначає відповідні пріоритети національних програм.

Якщо розглядати Україну, то слід зазначити, що стратегічним напрямом регіональної економіки визнано забезпечення збалансованого сталого розвитку агропромислового комплексу з використанням кластерного підходу. Це відповідає основним положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, «Стратегії національної безпеки України» (схвалено Указом Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020), Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695). У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки наголошено про необхідність сприяння створенню регіональних, міжрегіональних і національних кластерів світового рівня, а також інтернаціоналізації кластерних ініціатив.

Отже, формування й розвиток агрокластерів у регіонах України є важливим чинником підвищення рівня їх конкурентоспроможності, вдосконалення організації логістичної діяльності та створення преференцій для успішного просування сільськогосподарської продукції на зовнішні ринки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади і питання методичного забезпечення реалізації національної та регіональних політик кластеризації економіки досліджують зарубіжні вчені (M. Benner, M. Bleackley, M. Delgado, G. Devlin, P. Dussauge, M. Enright, E. Feser, D. Fornahl, M. Frankowska, B. Garrette, N. Grashof, R. Hassink, A. Kowalski, M. Kruczek, W. Mitchell, M. Porter, M. Preveser, S. Stem, G. Swann, M. Szuster, Z. Zebrucki, J. Zrobek).

Провідні українські вчені (М. Войнаренко, В. Дубницький, В. Загорський, В. Ільчук, М. Кизим, Ю. Куц, І. Лисенко, В. Ляшенко, О. Макаренко, В. Мамонова, Л. Ринейська, С. Соколенко, В. Фостолович, В. Хаустова, І. Хоменко, М. Шашина, Г. Шевцова) в останні десятиріччя активно займаються науково-дослідною роботою з кластерної тематики, розглядаючи кластер переважно як об'єднання, якісно нові інститути економічної системи господарювання, які з'являтися під впливом інституційних змін в економіці, формування принципово нових елементів інституційного середовища, розвитку процесів глобальної конкуренції тощо.

Незважаючи на широке коло наукових досліджень з обраної теми, багатоаспектність і дискусійність окремих питань потребують проведення подальших розробок. І особливо вирішення даної проблеми актуалізується на сучасному етапі трансформаційних перетворень аграрного сектору в умовах смарт-спеціалізації, модернізації і цифровізації економіки з урахуванням

регіональної специфіки функціонування економічних районів: Донецький (Донецька, Луганська області); Карпатський (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Чернівецька області); Північно-Західний (Волинська, Рівненська області); Поділля (Вінницька, Тернопільська, Хмельницька області); Полісся (Житомирська, Київська, Черкаська, Чернігівська області); Придніпровський (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); Причорноморський (Миколаївська, Одеська, Херсонська області); Слобожанський (Полтавська, Сумська, Харківська області).

Метою статті є науково-методичне обґрунтування та розроблення організаційно-економічного механізму управління розвитком кластерних структур в аграрному секторі економічних районів України.

Теоретико-методологічною основою дослідження є положення інституціональної теорії, зокрема парадигми еволюційного розвитку, теорії кластеризації, концепцій стратегічного, логістичного і маркетингового менеджменту, управління розвитком підприємств.

У процесі дослідження використано такі загальнонаукові методи: *аналізу та синтезу* (для аналізу наукових шкіл розвитку кластерних теорій, узагальнення існуючих теоретичних підходів і положень, наукових розробок щодо проблем управління розвитком кластерних структур в агропромисловому комплексі); *класифікації* (для виявлення перешкод, які стримують ефективну організацію процесів логістичної діяльності в аграрному секторі економічних районів України); *порівняння та структурно-логічного узагальнення* (для визначення регіональних особливостей формування агрокластерів, науково-методичного обґрунтування організаційно-механізму управління розвитком цих структур); *статистичного аналізу* (для оцінювання сучасного стану функціонування аграрного сектору та транспортно-логістичних систем в економічних районах України).

Виклад основного матеріалу дослідження. На підставі узагальнення передового європейського досвіду встановлено, що, незважаючи на широке застосування кластерного підходу в економіках країн Європи, відзначається їх серйозна диференціація за принципами, формами і методами політики кластеризації, ступенем державного регулювання діяльності кластерних утворень, галузевими перевагами при організації кластерів. Так, найбільший вплив на реалізацію кластерних ініціатив у країнах ЄС відіграє наднаціональна регіональна і промислова політика і диференціація країн-членів за рівнем розвитку національної інноваційної системи.

Відзначимо, що в рамках Європейського Союзу кластерна політика не є самостійною політикою у переважній більшості країн, оскільки немає документів, які її регламентують. Замість цього вона реалізується як складова частина інноваційної, промислової або регіональної політики. Приблизно 70% країн відносять кластерну політику до інноваційної, 25% – до регіональної.

Здебільшого кластерні утворення функціонують у сфері біотехнологій (у 13 європейських країнах), ІТ-секторі (у 10 країнах), машинобудуванні (у 9 країнах). При цьому у 8 країнах Європи успішно діють інноваційні аграрні кластери. До таких країн віднесено Польщу, Угорщину, Румунію, Чехію, Італію, Францію, Нідерланди, Фінляндію.

Варто зазначити, що Україна активно впроваджує європейську практику розвитку агрокластерів. Це ще обумовлено тим, що аграрна сфера є «точкою зростання» економіки більшості економічних районів України, оскільки сільське господарство формує у середньому 16% валової доданої вартості регіонів.

За даними статистично-інформаційних матеріалів Головного управління статистики у 24 областях України, найбільша питома вага кількості сільськогосподарських підприємств спостерігалася у 2020 р. у Придніпровському економічному районі (13,6% загальної кількості підприємств за всіма видами економічної діяльності); обсягу реалізованої продукції в аграрній сфері – у районі «Полісся» (13,3%). Найвищий середній рівень рентабельності операційної діяльності у сільському господарстві Слобожанського економічного району – 29,7% (табл. 1).

Аналітична оцінка сучасного стану розвитку регіональних транспортно-логістичних систем показує, що у більшості економічних районів спостерігається тенденція зростання обсягів перевезень вантажів регіональними філіями АТ «Укрзалізниця». Так, за даними Державної служби статистики України, обсяги вантажоперевезень Південно-Західною залізницею збільшилися за 2000-2020 рр. на 168,6% (питома вага на 10,8 відсоткових пункти або з 5,4 до 16,2% загальноукраїнського обсягу); Одеською – на 145,8% (частка на 8,5 в.п. або з 4,8 до 13,3%); Південною – на 59,7% (частка на 5,1 в.п. або з 6,5 до 11,6%); Львівською – на 31,4% (частка на 3,4 в.п. або з 7,1 до 10,5%); Придніпровською – на 3,8% (частка на 5,3 в.п. або з 31,5 до 36,8%). Однак обсяги перевезень вантажів Донецькою залізницею скоротилися за цей період на 71,8% через бойові дії на Сході України, а її питома вага в загальноукраїнському обсязі знизилася на 30,5 відсоткових пункти або з 44,7 до 14,2%.

Таблиця 1

**Основні показники функціонування суб'єктів господарювання
в аграрній сфері в 2020 р.**

Економічний район	Кількість суб'єктів господарювання		Обсяг реалізованої продукції		Рівень рентабельності операційної діяльності, %
	осіб	частка, %	млн грн	частка, %	
Придніпровський	11489	13,6	84977,6	5,5	20,2
Карпатський	6972	10,2	41861,7	5,2	11,6
Причорноморський	12833	10,1	56555,6	7,6	9,6

Донецький	2880	9,0	26925,1	6,2	27,6
Полісся	10009	5,9	147290,6	13,3	18,4
Поділля	8544	5,0	55317,1	11,2	20,4
Слобожанський	10023	3,6	118157,6	11,6	29,7
Північно-Західний	2598	3,0	23850,6	7,9	19,9

Джерело: складено на основі аналітично-інформаційних матеріалів Головного управління статистики у 24 областях України.

За 2000-2020 рр. вантажообіг Одеської залізниці зріс на 71,1%, а частка на 14,1 в.п. або з 20,7 до 34,8% загальнодержавного вантажообігу залізничного транспорту загального користування; Південно-Західної – на 22,4% (частка на 3,7 в.п. або з 17,8 до 21,5%); Південної – на 20,6% (частка на 1,4 в.п. або з 7,6 до 9%). Разом з тим вантажообіг Донецької залізниці знизився на 66,8% (питома вага на 13,1 в.п. або з 19,5 до 6,4% загальнодержавного вантажообігу залізничного транспорту загального користування); Придніпровської – на 22,4% (частка на 5,4 в.п. або з 23 до 17,6%) (*табл. 2*).

Таблиця 2

**Обсяги відправлення вантажів і вантажообіг
залізничного транспорту загального користування**

Регіональні філії АТ «Укрзалізниця»	Обсяги перевезення вантажів, млн т		Вантажообіг, млрд ткм	
	2000	2020	2000	2020
Донецька	132,4	37,3	33,7	11,2
Львівська	21,0	27,6	19,7	18,9
Одеська	14,2	34,9	35,7	61,1
Придніпровська	93,3	96,8	39,8	30,9
Південно-Західна	15,9	42,7	30,8	37,7
Південна	19,1	30,5	13,1	15,8

Джерело: складено на основі інформаційно-аналітичних матеріалів Державної служби статистики України.

За даними Головного управління статистики у 24 областях, обсяги перевезених вантажів залізничним транспортом у районі «Поділля» зросли в 2020 р. порівняно з 2000 р. на 279,2%; Північно-Західному – на 96,8%; Слобожанському – на 82,6%; Причорноморському – на 78,2%; «Полісся» – на 63,5%; Придніпровському – на 17,5%; Карпатському – на 4,8%. У Донецькому економічному районі значення даного показника скоротилося на 61,8%.

Як показує статистичний аналіз, обсяги вантажоперевезень автомобільним транспортом збільшилися за 2000-2020 рр. у Придніпровському економічному районі на 56,3%; Північно-Західному – на 52,8%; Слобожанському – на 47,1%; «Полісся» – на 43,3%; «Поділля» – на 31,8%; у Причорноморському районі – на 18,1%. Але у ряді економічних

районів, навпаки, обсяги перевезених вантажів автомобільним транспортом за досліджуваний період знизилися. Так, у Донецькому районі цей показник зменшився на 34,3%, а у Карпатському – на 7,7%.

Варто відмітити, що в економічних районах спостерігається негативна тенденція розвитку водного транспорту. Наприклад, у Донецькому районі обсяги перевезення вантажів водним транспортом скоротилися у 2020 р. порівняно з 2000 р. на 56,8%; Причорноморському – на 49,5%; Придніпровському – на 21,4%.

Крім цього, в обстежених районах існують суттєві проблеми функціонування повітряного транспорту, які потребують кардинального вирішення. Для цього доцільно розробляти комплекс заходів з антикризового управління розвитком авіаційного транспорту у рамках Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року і Державної цільової науково-технічної програми розвитку авіаційної промисловості на 2021-2030 роки (табл. 3).

Таблиця 3

**Обсяги перевезених вантажів різними
видами транспорту в економічних районах**

Економічний район	Обсяги вантажоперевезень за видами транспорту, тис. т							
	залізничний		автомобільний		водний		авіаційний	
	2000	2020	2000	2020	2000	2020	2000	2020
Донецький	99000,0	37800,0	151400,0	99500,0	327,1	141,2	0,2	–
Карпатський	12674,1	13285,9	59180,6	54641,8	–	–	–	–
Північно-Західний	5044,9	9928,2	23068,6	35243,7	–	–	–	–
Поділля	3088,5	11712,9	66632,0	87836,7	2,7	–	–	–
Полісся	14726,3	24078,8	112709,6	161472,9	108,9	–	–	1,0
Придніпровський	89449,2	105105,9	291308,4	455341,5	859,0	675,6	6,7	5,1
Причорноморський	20090,3	35806,3	51618,0	60951,9	5446,4	2750,6	–	–
Слобожанський	34362,8	62735,4	142473,2	209575,9	–	52,0	–	0,3

Джерело: складено на основі аналітично-інформаційних матеріалів Головного управління статистики у 24 областях України.

На даний час розвиток агропромислового комплексу регламентується у Стратегіях регіонального розвитку на 2021-2027 роки. На підставі їх узагальнення на прикладі 24 областей встановлено, що у всіх документах йдеться про створення кластерів (галузевих, територіальних, інноваційних, туристичних, агропромислових, енергетичних тощо). У стратегіях 11 областей наголошено на доцільності впровадження механізму кластеризації, який передбачає розроблення концепції розвитку регіональних кластерів, заходів з фінансового стимулювання кластерних ініціатив та існуючих у регіонах кластерів. І лише у документах 7 областей йдеться про застосування кластерного підходу.

Як свідчить виконаний аналіз, тільки у 4 стратегіях регіонального розвитку зазначено про необхідність створення агрокластеру. Це Стратегії розвитку Волинської, Закарпатської, Кіровоградської та Миколаївської областей. Здебільшого у документах використовуються такі терміни, як «транспортно-логістична інфраструктура» (16 регіонів); «сільськогосподарський кооператив» (15 регіонів); «логістичний центр» (14 регіонів); «мережа аграрної інфраструктури» (6 регіонів); «транспортно-логістичний хаб» (4 регіони); «транспортно-логістичний кластер» (4 регіони).

Необхідно зазначити, що у Стратегіях регіонального розвитку на період до 2027 року, розвиток сільського господарства, як правило, стримується під впливом таких екзогенних чинників, як відсутність індикативної політики держави щодо сільськогосподарських виробників і непрогнозованість ціноутворення основних видів аграрної продукції; недостатній рівень розвитку аграрної інфраструктури; складний фінансово-господарський стан господарств, обмеженість власних обігових коштів, високий ступінь зносу основних фондів; недостатня державна фінансова підтримка виробництва сільськогосподарської продукції; відсутність сервісу для сертифікації продукції для постачання на ринки ЄС тощо.

Крім цього, на основі узагальнення наукових джерел [1-3] та у результаті проведення попередніх досліджень [4-15] встановлено, що ефективна організація процесів логістичної діяльності в аграрному секторі економічних районів України гальмується сукупністю бар'єрів, які умовно розподілено за 10 групами: політичні, інституційні, інвестиційно-фінансові, інфраструктурні, логістичні, тарифні, митні, інноваційні, інформаційні, екологічні.

У даній статті авторами запропоновано організаційно-економічний механізм управління розвитком кластерної структури в агропромисловому комплексі, під яким розуміється сукупність принципів, інструментів (фінансові, цифрові технології, інформаційні системи), функцій, методів, важелів управління, спрямованих на скорочення рівня витрат на організацію логістичної діяльності аграрних підприємств.

Даний організаційно-економічний механізм має включати такі блоки, як: здійснення єдиного комплексу процесів логістичної діяльності (постачання і закупівля матеріальних ресурсів, договірна робота з постачальниками; виробництво сільськогосподарської продукції та її складування у логістичних центрах; переробка відходів із застосуванням інструментів циркулярної економіки та реверсивної логістики; логістичне обслуговування споживачів; транспортування і збут сільськогосподарської продукції);

взаємодія учасників кластеру, які мають організовувати ці процеси (регіональні й місцеві органи влади; регіональні філії АТ «Укрзалізниця»; міжнародні аеропорти; ІТ-компанії, логістичні оператори та центри;

автотранспортні підприємства; підприємства агропромислового комплексу; установи банківської, страхової та фінансово-кредитної системи, інвестиційні фонди; наукові установи та заклади вищої освіти; об'єкти інноваційної інфраструктури);

суб'єкт і об'єкт управління, принципи, методи, важелі, функції управління, цифрові технології та інформаційні системи (SCM, MRP, ERP, OPT, PPC, LP, WMS, E-SKLAD, CRM, ECR, DRP, TQM);

організаційні форми партнерських взаємовідносин учасників кластеру (публічно-приватне партнерство, збутові моделі взаємодії, мережеве партнерство, цифрові та краудсорсингові платформи);

інструменти фінансового забезпечення розвитку кластеру (венчурне інвестування, краудінвестинг, краудфандінг, краудсорсинг, кошти кредитних установ, гранти міжнародних фінансових організацій і кошти інвестиційних фондів).

Реалізація запропонованого організаційно-економічного механізму управління розвитком агрокластерів сприятиме одержанню синергетичного (економічного, соціального, екологічного) ефекту за рахунок:

підвищення рівня інвестиційної привабливості територій;

збільшення надходжень до бюджетів (обласного, місцевих) у результаті формування якісно нової моделі регіональної економіки, зміцнення конкурентних переваг областей і підвищення економічної спроможності територіальних громад в умовах децентралізації;

зниження витрат на організацію логістичної діяльності через зменшення транспортної складової у вартості послуг;

збільшення обсягів вантажоперевезень сільськогосподарської продукції і вантажообігу різних видів транспорту;

створення нових робочих місць і зростання рівня зайнятості в аграрному секторі;

поліпшення екологічного стану сільських територій і зростання рівня їх екологічної безпеки.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що кластерна модель є дієвим інструментом забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору в різних країнах світу та трансформації інноваційних екосистем, що визначено цілями застосування кластерного підходу. Формування агрокластерів є перспективним інструментом забезпечення розвитку національної та регіональних економік із мультиплікаційним ефектом.

При цьому варто зазначити, що в економічних районах України існує значний логістичний потенціал для створення й розвитку аграрних кластерних утворень і регіональних транспортно-логістичних систем, а також відповідні передумови для організації й забезпечення міжнародних транспортно-

логістичних процесів за допомогою цифрових технологій, інформаційних систем, мультимодальних перевезень і комбінування різних видів транспорту.

Однак для цього потрібно створити належні інституційні умови, а саме:

удосконалити нормативно-правове регулювання розвитку агропромислового комплексу, транспортної сфери та організації логістичної діяльності з урахуванням регіональної складової;

внести зміни і доповнення до Концепції створення кластерів в Україні, Стратегій регіонального розвитку до 2027 року і Планів заходів з їх реалізації на 2021-2023 роки щодо створення аграрних кластерних структур як суб'єкта господарювання;

розробити Стратегії комплексного розвитку аграрного сектору в економічних районах України, Концепцію кластерної політики та Цільову програму «Формування та розвиток агрокластерів у регіонах України на 2021-2023 роки», у яких необхідно передбачити створення кластерних структур як особливого виду об'єднань підприємств в аграрній сфері та з урахуванням регіональної специфіки;

розробити й реалізувати організаційно-економічний механізм управління розвитком аграрного кластеру з використанням інструментів циркулярної логістики, цифрових технологій та інформаційних систем;

удосконалити фінансовий механізм забезпечення управління розвитком кластерної структури.

У подальших дослідженнях планується розробити рекомендації щодо інституційного забезпечення розвитку агрокластерів в економічних районах України з урахуванням європейського досвіду та удосконалити методичний підхід до оцінювання їх ефективності.

Література:

1. Kalashnikova T., Koshkalda I., Trehub O. Mathematical methods of data processing in formation and evaluation of sectoral structure in agricultural enterprises. *Global Journal of Environmental Science and Management*. 2019. Vol. 5. P. 87-95.

2. Kniaz S., Farat O., Bochko O., Stoianovskyi A., Kaydrovych K., Smirnova K., Kotsiumbas O., Karpenko G., Druhov O. Review and Analysis of Cluster Development Theories as an Economic and Managerial Phenomenon. *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA)*, 1-12 April 2020. Seville, Spain, 2020. P. 1250-1256. URL: <https://ibima.org/accepted-paper/review-and-analysis-of-cluster-development-theories-as-an-economic-and-managerial-phenomenon/>.

3. Danko Y., Koshkalda I., Trihub O., Halynska A., Kolodnenko N. Harmony of the sectoral structure of agrarian enterprises of Ukraine: methodological approach to assessment. *Test: Engineering & Management*. 2020. Vol. 83. P. 14833-14840. URL: <http://testmagazine.biz/index.php/testmagazine/article/view/9781>.

4. Lypchuk V., Hnatyshyn L., Prokopyshyn O. Improvement of the mechanisms land use of farming enterprises in Ukraine. *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2019. Vol. 19. No. 3. P. 379-386. URL: http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.19_3/ volume_19_3_2019.pdf.

5. Прокопишин О. С. Сучасний стан технічної забезпеченості ефективної діяльності фермерських господарств. *Управління соціально-економічним розвитком країни, регіону, підприємства в умовах кризи (фінансова, аграрна галузі та невиробнича сфера): монографія* / за ред. Л. М. Савчук. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. С. 346-353.

6. Kotliarevskyu Y., Melnikov A., Shtangret A., Pushak H. Sustainable development of informational sphere in Ukraine. *Współpraca Europejska*. 2016. Vol. 8. Iss. 15. S. 80-87.

7. Dźwigoł H., Dźwigoł-Barosz M., Zhyvko Z., Miśkiewicz R., Pushak H. Evaluation of the energy security as a component of national security of the country. *Journal of Security and Sustainability*. 2019. Vol. 8. No. 3. P. 307-317. [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(2\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(2)).

8. Zaverbnyj A., Pushak H. Problems and prospects of introducing the structures of intelligent electric power networks in Ukraine to increase the level of energy security. *Economic Herald of the Donbas*. 2019. No. 4(58). P. 80-86. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4\(58\)-80-86](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4(58)-80-86).

9. Koev S. R., Tryfonova O., Inzhyievska L., Trushkina N., Radieva M. Management of Domestic Marketing of Service Enterprises. *IBIMA Business Review*. 2019. Vol. 2019. P. 1-13. <https://doi.org/10.5171/2019.681709>.

10. Sandiuk H., Lushpiienko Yu., Trushkina N., Tkachenko I., Kurganskaya E. Special Procedures for Electronic Public Procurement. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2019. Vol. 22. Special Issue 2. Business laws and legal rights: research and practice. P. 1-6. URL: <https://www.abacademies.org/articles/special-procedures-for-electronic-public-procurement-1544-0044-22-SI-2-351.pdf>.

11. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Трушкіна Н. В. Правові аспекти створення транспортно-логістичних кластерів в регіонах України. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung: Collective monograph / Akademie der Wirtschaftswissenschaften der Ukraine*. Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH, 2020. S. 661-668.

12. Liashenko V., Ivanov S., Trushkina N. A Conceptual Approach to Forming a Transport and Logistics Cluster as a Component of the Region's Innovative Infrastructure (on the Example of Prydniprovsky Economic Region of Ukraine). *Virtual Economics*. 2021. Vol. 4. No. 1. P. 19-53. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01(2)).

13. Пушак Г. І., Трушкіна Н. В. Обґрунтування доцільності створення транспортно-логістичного кластеру в Карпатському економічному районі. *Економічний вісник Донбасу*. 2021. № 1(63). С. 61-77. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1\(63\)-61-77](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1(63)-61-77).

14. Прокопишин О. С., Трушкіна Н. В. Кластерна модель організації логістичної діяльності в агропромисловому комплексі Карпатського економічного району. *Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій: матеріали ХХІІ Міжнар. наук.-практ. форуму (м. Дубляни, 5-7 жовтня 2021 р.): у 2-х ч. Львів: Львівський нац. аграрний ун-т, 2021. Ч. 1. С. 128-132.*

15. Trushkina N., Dzwigol H., Kwilinski A. Cluster model of organizing logistics in the region (on the example of the economic district "Podillya"). *Journal of European Economy*. 2021. Vol. 20. No. 1. P. 127-145. <https://doi.org/10.35774/jee2021.01.127>.

References:

1. Kalashnikova, T., Koshkalda, I., & Trehub, O. (2019). Mathematical methods of data processing in formation and evaluation of sectoral structure in agricultural enterprises. *Global Journal of Environmental Science and Management*, 5, 87-95.

2. Kniaz, S., Farat, O., Bochko, O., Stoianovskyi, A., Kaydrovych, K., Smirnova, K., Kotsiumbas, O., Karpenko, G. & Druhov, O. (2020). Review and Analysis of Cluster Development Theories as an Economic and Managerial Phenomenon. *Proceedings of the 35th International Business Information Management Association (IBIMA)*, 1-12 April 2020

(pp. 1250-1256). Seville, Spain. <https://ibima.org/accepted-paper/review-and-analysis-of-cluster-development-theories-as-an-economic-and-managerial-phenomenon/>.

3. Danko, Y., Koshkalda, I., Trihub, O., Halynska, A., & Kolodnenko, N. (2020). Harmony of the sectoral structure of agrarian enterprises of Ukraine: methodological approach to assessment. *Test: Engineering & Management*, 83, 14833-14840 <http://testmagazine.biz/index.php/testmagazine/article/view/9781>.

4. Lypchuk, V., Hnatyshyn, L., & Prokopyshyn, O. (2019). Improvement of the mechanisms land use of farming enterprises in Ukraine. *Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*, 19(3), 379-386. http://managementjournal.usamv.ro/pdf/vol.19_3/volume_19_3_2019.pdf.

5. Prokopyshyn, O.S. (2019). Suchasnyi stan tekhnichnoi zabezpechenosti efektyvnoi diialnosti fermerskykh hospodarstv [The current state of technical security of efficient activities of farms]. In L. Savchuk (Ed.). *Upravlinnia sotsialno-ekonomichnym rozvytkom krainy, rehionu, pidpriemstva v umovakh kryzy (finansova, ahraryna haluzi ta nevyrobnycha sfera) [Management of socio-economic development of the country, region, enterprise in a crisis (financial, agricultural and non-industrial sector)]*: monograph (pp. 346-353). Dnipro: Publisher Bila K.O. (in Ukrainian)

6. Kotliarevskyy, Y., Melnikov, A., Shtangret, A., & Pushak, H. (2016). Sustainable development of informational sphere in Ukraine. *Współpraca Europejska*, 8(15), 80-87.

7. Dźwigoł, H., Dźwigoł-Barosz, M., Zhyvko, Z., Miśkiewicz, R., & Pushak, H. (2019). Evaluation of the energy security as a component of national security of the country. *Journal of Security and Sustainability*, 8(3), 307-317. [https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3\(2\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2019.8.3(2)).

8. Zaverbnyj, A., & Pushak, H. (2019). Problems and prospects of introducing the structures of intelligent electric power networks in Ukraine to increase the level of energy security. *Economic Herald of the Donbas*, 4(58), 80-86. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4\(58\)-80-86](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-4(58)-80-86).

9. Koev, S. R., Tryfonova, O., Inzhyievska, L., Trushkina, N., & Radieva, M. (2019). *Management of Domestic Marketing of Service Enterprises*. IBIMA Business Review, 2019, 1-13. <https://doi.org/10.5171/2019.681709>.

10. Sandiuk, H., Lushpiienko, Yu., Trushkina, N., Tkachenko, I., & Kurganskaya, E. (2019). Special Procedures for Electronic Public Procurement. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 22, 1-6. <https://www.abacademies.org/articles/special-procedures-for-electronic-public-procurement-1544-0044-22-SI-2-351.pdf>.

11. Ivanov, S. V., Liashenko, V. I., & Trushkina, N. V. (2020). Pravovi aspekty stvorennia transportno-lohistychnykh klasteriv v rehionakh Ukrainy [Legal aspects of creating transport and logistics clusters in the regions of Ukraine]. *Gesellschaftsrechtliche Transformationen von wirtschaftlichen Systemen in den Zeiten der Neo-Industrialisierung*: Collective monograph (pp. 661-668). Nürnberg: Verlag SWG imex GmbH. (in Ukrainian)

12. Liashenko, V., Ivanov, S., & Trushkina, N. (2021). A Conceptual Approach to Forming a Transport and Logistics Cluster as a Component of the Region's Innovative Infrastructure (on the Example of Prydniprovsky Economic Region of Ukraine). *Virtual Economics*, 4(1), 19-53. [https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2021.04.01(2)).

13. Pushak, H. I., & Trushkina, N. V. (2021). Obgruntuvannia dotsilnosti stvorennia transportno-lohistychnoho klasteru v Karpatskomu ekonomichnomu raioni [Substantiation of expediency of creation of transport and logistics cluster in the Carpathian economic region]. *Economic Herald of the Donbass*, 1(63), 61-77. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1\(63\)-61-77](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2021-1(63)-61-77).

14. Prokopyshyn, O.S., & Trushkina, N.V. (2021). Klasterna model orhanizatsii lohistychnoi diialnosti v ahropromyslovomu kompleksi Karpatskoho ekonomichnogo raionu [Cluster model of organization of logistics activity in the agro-industrial complex of the Carpathian economic region]. *Teoriia i praktyka rozvytku ahropromyslovoho kompleksu ta silskykh terytorii [Theory and practice of development of agro-industrial complex and rural*

areas]: materials of XXII International Scientific-practical Forum (October 5-7, 2021, Dublyany): in 2 vol. (pp. 128-132). Lviv: Lviv National Agrarian University, Vol. 1. (in Ukrainian)

15. Trushkina, N., Dzwigol, H., & Kwilinski, A. (2021). Cluster Model of Organizing Logistics in the Region (on the Example of the Economic District “Podillya”). *Journal of European Economy*, 20(1), 127-145. <https://doi.org/10.35774/jee2021.01.127>.